

PROLOG

Op een mooie dag reed Lisa naar Amsterdam. Zij parkeerde de auto in de Scheldestraat en stond nu op de brug over het Amstelkanaal. Tot haar verbazing stelde zij vast, dat het decor, waarin haar eerste levensjaren zich afgespeeld hadden, nog precies was, zoals zij het zich na al die jaren van afwezigheid herinnerde. Waar in de grote steden hele stadswijken gerenoveerd werden, zelfs tot op de grond afgebroken en onherkenbaar in een nieuwe jas werden gestoken, stond deze buurt overeind met de oude, vertrouwde huizen aan weerskanten van het water, of de tijd had stilgestaan. De flonkerende rimpelingen op het water, dat door een zuchtje van de wind zacht werd voortbewogen, de warme zon over het kanaal, ingebed tussen zijn kaden. De bomen waren nu volgroeid, hun schaduw breidde zich ver uit over de met grasomzoomde oevers van het kanaal. Een onverwachte ontroering overviel haar nu zij zich terugvond in de tijd van haar jeugd. Zij ademde diep in met haar handen op de brugleuning uitkijkend over het water. Een eenzame eend dreef loom voort in de hitte van de zomerse middag. Hij keerde om, waar het kanaal zich verbreedde tot wat in haar jeugd de kom genoemd werd. Op de hoge linkerkant herkende zij in de verte het plantsoen, dat de vorm van de kom volgde. Architecten van de Amsterdamse School hadden destijds het ontwerp gemaakt. Tussen de borders met bloeiende planten en lage struiken stonden half verscholen bankjes, een geliefkoosd plekje om met vriendinnetjes te babbelen en te spelen. Even voorbij het plantsoen, waar vroeger een sporthal annex ijsbaan was geweest, verhief zich nu een hotel met een groot terras aan het water, maar dat deed geen afbreuk aan het geheel. Waar het kanaal zich verbreedde, had eertijds een pontje gelegen. De veerman, een brommerige oude kerel met een puisterig

gezicht, nam niet de moeite kinderen over te zetten. Zij moesten met hun jonge benen maar de brug verderop nemen, dezelfde brug, waar zij nu haar ogen over het water liet dwalen. Daar aan de rechterkant op de Jozef Israelskade stond haar geboortehuis, waar zij de eerste twaalf jaar van haar jeugd had gewoond.

Zij verliet de brug en wandelde de kade op. Nu bleek toch wel het een en ander veranderd te zijn. In haar kindertijd stonden er geen auto's langs de stoepranden. Als kinderen hadden zij vrij en veilig op straat kunnen spelen. De huizen waren destijds gebouwd door de R.K. Woningbouwvereniging 'Het Oosten.' Nu hing op sommige huizen een makelaarsbord met de aanduiding te koop, waaruit bleek, dat 'Het Oosten' er kennelijk toe was overgegaan een deel van het huizenbezit te verkopen. Bij de Pienemanstraat sloeg zij rechtsaf om een kijkje te nemen in de achterliggende straten. De Vincent van Goghstraat was nog altijd een stuk donkerder dan de kade. Lisa had zich altijd bevoorrecht gevoeld op de kade te wonen met het ruime uitzicht, waar de zon vrij spel had. Met een schok kwam zij tot de ontdekking, dat alle buurtwinkels uit haar jeugd verdwenen waren. De winkel van Versteeg, de helderwit betegelde melkzaak met de weeïge zoete geur van melk en kaas, waar je van de vloer kon eten, zoals haar moeder zei, was weg. In de vroege ochtenduren kwam de melkboer langs de deur met zijn melkkar, waarop twee grote bussen met blinkend gepoetste koperen kranen stonden, waaruit de melk schuimend in een literkan stroomde. Bij het overgieten in de melkkoker van haar moeder zei hij steevast: 'en een scheutje extra voor het schuim.' Haar moeder nam ook altijd karnemelk. Lisa's vader dronk dat graag en hij wilde, dat zijn kinderen dat ook deden, omdat het zo gezond was. Zij dacht eraan, dat dat bij haar nooit gelukt was. Zij vond karnemelk walgelijk, ze had er zozegzegd een aangeboren afkeer voor, zoals elk kind wel iets heeft, dat het niet door zijn keel kan krijgen. Soms moest ze naar de melkwinkel om boter te halen. Dan hoopte ze, dat meneer Versteeg zelf in de winkel stond. Als hij klaar was met zijn rondgang langs de klanten, nam hij het werk in de winkel over van zijn vrouw. Hij maakte van de aankoop van een half pondje boter een hele voorstelling. Eerst spreidde hij behoedzaam een vel vetvrij papier op de toonbank uit. Dan schraapte hij met een houten spatel een prachtige boterkrul uit het vat om hem met een zwierige zwaai precies in het midden van het boterpapier te doen belanden. Lisa keek dan vol verwachting toe, hopen, dat de boter van de spatel zou vallen. Het leek wel, of hij haar boosaardige gedachten kon

lezen, want hij keek haar altijd met een triomfantelijk lachje aan, alsof hij wilde zeggen: 'het gebeurt toch niet juffie, wat jij hoopt.' In plechtige stilte vouwde hij het papier dicht en legde het pakketje voorzichtig in haar handen, alsof het om een kunstwerk ging. Zij glimlachte bij de herinnering. De melkwinkel was veranderd in een soort tweedehands zaakje met smoezelige gordijnen voor de etalageramen. Op de volgende hoek had een oom van haar moeder, oom Alewein, een bakkerszaak. Hij bakte het brood niet zelf, maar het rook in de winkel zo heerlijk, dat het leek, of hij het wel zelf gebakken had. Vanwege zijn mooie naam speelde hij in haar ridderverhalen de rol van de onverschrokken ridder Heer Halewein. In het echt zag oom Alewein er helemaal niet als een ridder uit, eigenlijk juist een beetje lachwekkend. Dat kwam door zijn uilenbril met de enorme dikke glazen. Hij was zo bijziend, dat hij ondanks de bril, die hij droeg, het briefje, dat zij meekreeg, dicht onder zijn neus moest houden om het te kunnen lezen. Voor de mensen, die dat wilden, sneed hij het brood op een elektrische snijmachine. Onder die machine zat een bak om het afsnijdsel en de kruimels op te vangen. Haar vader kreeg dat altijd voor zijn kippen, maar Lisa moest het halen. Ze had er een vreselijke hekel aan om er naar te vragen. Soms was oom Alewein knorrig en dan had ze het gevoel, dat hij dacht, dat ze het zelf opat. Maar hij bedoelde het niet kwaad, ondanks zijn gesputter kreeg ze altijd een papieren zak vol kruimels mee.

Lisa draaide zich naar de overkant en zag, dat ook de kruidenierszaak er niet meer was. Hoe vaak was zij niet met haar moeder mee geweest. Zij sloot haar ogen en zag achter haar oogleden de wandkasten met de grote uittrekbare bakken met de glazen voorkant - er werden toen nog niet veel verpakte levensmiddelen verkocht, bijna alles werd los gestort in die bakken. Wat wel verpakt was, in dozen of in blikken, stond hoog opgestapeld op schappen langs de muur achter de vitrines met koekjes, bonbons en snoepgoed. Ze rook weer de ondefinieerbare geur van een kruidenierszaak, een mengeling van geuren, die de winkel vulde. Je kon niet zeggen welke geur de boventoon voerde, of het nou de kaas was of de koffie of de zeep. Haar moeder had een boodschappenboekje, een gebruikelijk boekje in die tijd. Nauwkeurig werd erin bijgehouden, wat er door de week gekocht werd en dat werd dan aan het eind van de week afgerekend, als de lonen uitbetaald werden. De kruidenier en ook zijn vrouw waren stevig van postuur met vlezige, glimmende gezichten achter hun hoge toonbank. Als kind had zij altijd gedacht, dat die mensen er

zo welgedaan uitzagen, omdat zij alles voor het grijpen hadden in hun winkel en de hele dag konden snoepen. Later begreep zij, dat ondanks zijn welgedane uiterlijk ook de kruidenier zijn zorgen gehad moest hebben, want niet iedereen betaalde op tijd en liet de schulden maar oplopen.

Op een andere hoek was ook nog een slagerij geweest, die echter geen herinneringen bij haar opriep. Ze had zeker nooit een plakje worst gekregen. Alle panden zagen er armoedig en verwaarloosd uit. Het stemde haar een beetje weemoedig. Langzaam verder wandelend vroeg zij zich af, waar de mensen nu hun boodschappen deden. Nergens was een supermarkt te bekennen, die de functie van de buurtwinkels had overgenomen. Zij was benieuwd, of de kerk er nog wel stond. In de loop van de jaren waren door de ontkerkelijking veel kerken uit het stadsbeeld verdwenen, maar ziedaar, gevat in de driehoek tussen de Van Hilligaertstraat, de Ferdinand Bolstraat en de Pijnackerstraat, die in de volksmond de schuine weg genoemd werd, stond de Vredeskerk nog overeind, zoals zij hem gekend had, geflankeerd door de twee nonnenscholen voor de meisjes en de twee broederscholen voor de jongens. Ze kon niet zien, of dat bolwerk van het rijke roomse leven, waar de meeste leden van de R.K. Woningbouwvereniging als parochiaan naar toe gingen, nog dienst deed, de deuren zaten op slot. Het leven was ingrijpend veranderd. De buurtwinkels waren verdwenen. Je kon niet verwachten, dat de kerk nog dezelfde rol speelde als zoveel jaren geleden, toen hij het middelpunt van de buurt was geweest. Ze keek nog eens goed om zich heen. Goedbeschouwd was deze buurt vroeger net als zoveel buurtjes in Amsterdam een dorp binnen de stad geweest. De huizen gegroepeerd rondom de kerk, de scholen, het patronaatsgebouw en op elke straathoek een kleine buurtwinkel, zelfs het café had niet ontbroken.

Ze stak het kanaal over om wat uit te rusten in het plantsoen aan het water en nam plaats op een bankje om een beetje te mijmeren in de zon met zicht op haar geboortehuis.

DE JEUGDJAREN

Tot grote vreugde van haar ouders was ze een flink en gezond kind geweest, het eerste meisje in het gezin. Groot was de opluchting over de gelukkige afloop van deze zwangerschap. Haar moeder had haar later verteld, dat het spannende maanden geweest waren. Hoewel de dokter verzekerde, dat alles naar behoren verliep, was zij voortdurend ongerust, omdat twee andere zwangerschappen voortijdig waren afgebroken. Eigenlijk was alleen de eerste zwangerschap zonder problemen verlopen. De eerstgeborene was bij zijn geboorte ook een mooi kind. Bij de volgende zwangerschap kwam een doodgeboren kind ter wereld. Daarna werd er een jongetje geboren, dat zij een scharminkeltje, een klein aapje noemde, maar dat ondanks deze liefderijke kwalificaties in leven bleef. Het ging nog een keer mis. Het was vreemd, dat het vlak voor de geboorte gebeurde, als het kind voldragen was. Die twee mislukte zwangerschappen waren altijd een raadsel gebleven. Haar moeder had het niet kunnen laten zich telkens bezorgd af te vragen, hoe de bevalling dit keer zou verlopen. Haar vader had zich ook zorgen gemaakt, maar die voor zich gehouden. Alle zorgen waren in één klap vergeten, toen zij een wolk van een kind bleek te zijn.

Lisa was het kind van een Amsterdamse moeder en een Twentse vader. Zelf had Gerard zijn vader vroeg verloren. Zijn moeder stond voor de taak haar zes kinderen alleen groot te brengen. Als zevenjarige jongen voelde hij zich verantwoordelijk voor zijn moeder, voor de jongere kinderen en voor het werk op de boerderij. Dat had hem tot een ernstige man gemaakt, die zijn gevoelens moeilijk kon uiten. Maar nu kon hij zijn blijdschap niet verbergen. Terwijl haar moeder tevreden lag uit te rusten, droeg hij zijn dochter in zijn armen rond. Kun je je leven als mensenkind beter beginnen dan wanneer je met zoveel vreugde welkom geheten wordt? Hoewel

zij een gezond kind was, dat niet van plan leek om per omgaande deze aarde weer te verlaten, werd zij toch dezelfde dag naar de kerk gebracht om gedoopt te worden – zo ging dat in die tijd, toen men nog geloofde, dat je kind niet in de hemel kwam, als het ongedoopt stierf en dat wilde je als liefhebbende ouders toch niet op je geweten hebben. De kindjes, die stierven, voordat zij gedoopt waren, mochten zelfs niet in gewijde aarde worden begraven, wat het verdriet van de ouders nog heviger maakte. Haar moeder moest het bed houden en kon de doop van het kind, dat zij zo juist ter wereld had gebracht, zelf niet meemaken. Naar oud gebruik werd Lisa bij de doop vernoemd naar de grootmoeders van beide zijden en kreeg zij als doopnamen Elisabeth en Geertruida.

Na zijn schooltijd ging haar vader, zoals de meeste jongens, werken in de textielfabriek van Gelderman in Oldenzaal om geld voor zijn moeder te verdienen en vervloog zijn droom om onderwijzer te worden. Hij was echter noch boer noch fabrieksarbeider. In de weinige vrije uurtjes zat hij altijd met zijn neus in de boeken. Hij wilde meer van de wereld weten dan de heide rondom zijn huis. Toen zijn broers en zusjes op een leeftijd gekomen waren, dat zij ook gingen verdienen en zijn jongste broer de zorg voor de boerderij op zich nam, pakte Gerard zijn kans. In de Eerste Wereldoorlog gaf hij gehoor aan de oproep van koningin Wilhelmina en meldde hij zich aan bij de cavalerie – hij had altijd veel van paarden gehouden. Tijdens een oproer werd hij naar Amsterdam gestuurd om de orde te handhaven. Hij vond het zo'n schitterende stad, dat hij besloot na zijn dienstdtijd naar Amsterdam te verhuizen. Daar leerde hij Bep kennen. De moeder van Bep had in een vergelijkbare situatie gezeten als Gerards moeder. Ook haar man was jong gestorven. Hij was toneelmeester geweest aan de Stadsschouwburg van Amsterdam, een goedbetaalde en interessante baan, waarin hij zijn fantasie kon uitleven. Hij was verschillende keren naar de grote theaters in het buitenland geweest om kennis op te doen op het gebied van decorbouw, die hij in Amsterdam ten nutte maakte. De critici in de dagbladen noemden hem een tovenaars, die met zijn wisselende decors veel bijdroeg aan de magie van de op het podium uitgevoerde toneelstukken. Louis Link was behalve een knap toneelmeester ook een knappe man, geliefd bij de actrices. Toen hij na een kort ziekbed gestorven was, kwamen zij allemaal afscheid van hem nemen, op de hun eigen theatrale wijze. Huilend en kreten slakend hadden zij om de kist gestaan. Lisa's grootmoeder had na afloop de verzuchting geslaakt, dat het erop leek, dat zijn dood voor hen erger was dan voor haar. Zij kreeg nog één maand salaris

uitbetaald en verder moest zij zich maar zien te redden. Zo ging dat in die tijd. Een jaar later werd voor het personeel van de schouwburg een pensioenfonds opgericht, voor haar grootmoeder kwam dat te laat. Uiteindelijk ging zij kamers verhuren en werd die jongeman uit het verre Twente een van haar commensalen. Toen Bep en Gerard verliefd op elkaar werden, moest hij een andere kamer zoeken, als geliefden mochten zij niet onder één dak wonen. Na een lange verlovingsstijd trouwden zij en stichtten een gezin. Lisa groeide op in Amsterdam. Maar vanaf haar geboorte nam haar vader haar in de zomervakantie mee naar zijn geboortestreek en bracht hij de liefde voor zijn prachtige geboorteland op haar over. Zo werd zij als kind gevormd door twee verschillende werelden, de wereld van de stad van haar moeder, de wereld van het boerenland van haar vader.

Het was geen groot huis, waar zij geboren werd, maar het had een mooie achtertuin. In haar eerste levensjaar was dat haar kleine afgebakende wereld. Haar vader had de tuin min of meer ingericht als herinnering aan de tuin van de boerderij, waar hij geboren was. De bovenburen, die uitkeken op de tuin, vonden het niet zo'n mooie tuin. Volgens hen moest een stadstuin uit perkjes met lage buxushaagjes bestaan en niet zo'n boerentuin met door elkaar groeiende struiken en planten, al bloeiden ze nog zo prachtig. Onder een grote breed uitwaaierende meidoornboom had hij tegen de afscheiding met de burens bovendien een kippenren gebouwd met nachthok, waar een stel scharrelende kippen hun eieren legden. En hij hield konijnen. De konijnen en vooral de haan waren de burens een doorn in het oog, maar het houden van die beesten in een stadstuin was toegestaan. Gerard wilde de burens alleen tegemoet komen wat betreft de haan, die hen volgens hun zeggen bij nacht en ontij wakker kraaide. Hij offerde de haan op, de kippen moesten het voortaan zonder haan stellen.

Lisa's vader was ook een enthousiast fotograaf, hij had een platencamera. De foto's ontwikkelde hij zelf. Die werden dan in houten raampjes geklemd op het dak van de kippenren gelegd om te drogen. Als hij daarmee bezig was, mochten de kinderen er niet in de buurt komen.

Achter in de tuin stond een enorme goudenregenboom. Op een zuchtje van de wind dwarrelde een regen van gele bloemetjes naar beneden. Op warme zomerdagen werd er onder die boom gegeten en van het buitenleven genoten, terwijl zij in de stad woonden. Omringd door de geuren van bloemen en het gekwinkeler van vogels lag Lisa in haar wagen te sluimeren. Als Gerard thuiskwam

van zijn werk, wandelde hij trots en gelukkig met haar in zijn armen door de tuin, waardoor op een keer de stokoude buurvrouw, opoe Truiman, hem smeekte: 'Buurman, wees toch niet zo gek met uw dochtertje, u wilt toch niet, dat zij jong zal sterven?' Haar vader lachte om – zoals hij het noemde - dat oude wijvengeloof en Lisa trok zich er ook niets van aan, zij ging rustig door met groeien. Gerard vond het maar een raar geloof. Hoe kon God, die toch volmaakt was, jaloers zijn? Hij genoot van het wandelen met zijn babydochter. Toen de dagen korter werden en de zomerse warmte plaats maakte voor de koelere dagen van de herfst bleef zij binnen bij haar moeder in de keuken. Ook de oudere broertjes speelden in de keuken onder haar wakend oog.

De keuken was het centrum van het huis. Het was een echt woon- en werkvertrek. Onder de schouw in het midden van de langste muur stond een groot kolenfornuis. In de jaren dertig was er nog geen aardgas, er werd gekookt op het fornuis en op twee petroleumtoestellen, die op het aanrecht stonden. In de winter en de koudere dagen van de zomer zorgde het fornuis tevens voor een behaaglijke temperatuur. De kachel in de huiskamer werd eigenlijk alleen gestookt, als het echt winter was. De keuken was het domein van Lisa's moeder. Zij was een goede huisvrouw. Dat was niet altijd het geval geweest. Gerard plaagde haar moeder wel eens. Met een knipoog vertelde hij dan: 'Zij kon niets, toen ik met haar trouwde, zij kon nog geen aardappel schillen.' Hij voegde er klagend aan toe: 'Als ik uit mijn werk kwam, moest ik zelf mijn aardappelen schillen.' Bep verklaarde dan, dat zij daar niets aan kon doen, zij had thuis nooit de kans gekregen iets huishoudelijks te leren, omdat haar oudere zussen alles deden. Zij zwoer plechtig, dat zij haar dochters - Lisa had intussen een zusje gekregen - alles zou leren voor ze trouwden, zodat zij nooit zo verschrikkelijk geplaagd konden worden door hun man. Dat was haar kleine wraak op de plagerij van Gerard. Inmiddels had zij alles geleerd, wat een goede huisvrouw moest kunnen. Haar kinderen vonden maar één ding belangrijk, dat zij zo goed dikke koek voor hen kon bakken. Hij bestond uit cakedeeg met krenten en rozijnen, maar het leuke was, dat hij niet in de oven gebakken werd, maar boven op het kleinste oliestel in een blauw braadpannetje. Het duurde lang, voordat hij gaar was en al die tijd was de keuken vervuld van de heerlijkste geuren. Nadat haar moeder er met een breinaald een paar keer in geprikt had en hem uiteindelijk goed bevond, keerde zij hem op de broodplank en dan lag dat zachte bruine bolletje uit te dampen tot het gesneden kon worden. Lisa wist nog, dat zij daar

nauwelijks op konden wachten, zij vonden de koek lekkerder dan de duurste taart.

Een goede huisvrouw moest natuurlijk ook kunnen naaien. Lisa's moeder had een naaister, die aan huis kwam, een bedeesd vrouwtje, dat niet erg spraakzaam was, maar dat zich nauwgezet van haar taak kweet. Bep was er heel handig in op de markt voor weinig geld de mooiste lapjes op de kop te tikken. De naaister liet haar zien, hoe zij de patronen voor de jurkjes en bloesjes op de stof legde, ze uitknipte en de onderdelen keurig aan elkaar naaide, alles met de hand. Stilletjes zat zij bij hen in de keuken. Als Lisa's vader thuiskwam en haar groette, kwam zij half van haar stoel omhoog om hem goedendag te wensen. Elke keer, dat hij iets aan haar vroeg, herhaalde zich hetzelfde ritueel. Zij antwoordde beleefd: 'Ja meneer of nee meneer', naar gelang de vraag, kwam overeind en zakte dan weer terug op haar stoel. Dat was zo'n komisch gezicht, dat Lisa en haar broertjes hun lachen nauwelijks konden houden en zachtjes zaten te gniffelen. Hoewel hun moeder hun daar een scherpe terechtwijzing over gaf, schoten ze elke keer weer in de slappe lach, er was niets aan te doen. Lisa verdacht haar vader er soms van expres zoveel dingen aan de naaister te vragen om de kinderen een plezier te doen. Het duurde echter niet lang of haar moeder besliste, dat ze in staat was de jurkjes en de bloesjes zelf te maken en zo verdween de naaister uit hun leven. Het met de hand naaien van de kleren was echter een tijdrovend werk en omdat zij praktisch alles zelf maakte, was het de moeite waard een naaimachine aan te schaffen. Op een goede dag was zij de trotse bezitster van een trapnaaimachine van het merk Singer. Zij maakte ook bloezen voor de jongens, maar voor hun jasjes gingen ze met hun vader naar de kleermaker. Lisa mocht ook een keer mee. De kleermakerij was gevestigd in een donker huis een paar straten verderop, in de Pijp. In het midden van de werkplaats stond een grote tafel, fel beschenen door één enkel kaal peertje, de rest van de ruimte was in een geheimzinnig duister gehuld. De kleermaker spreidde de lappen stof uit, die haar vader op de tafel had gelegd. Toen zij nog heel klein was, werkte haar vader bij de havenpolitie. Om de zoveel tijd kreeg hij een nieuw uniform met een lange overjas. Bep tornde hetoude tenue uit elkaar. De binnenkant zag er natuurlijk nog als nieuw uit. Van die lappen moest de kleermaker dan jassen voor de jongens maken. Deze keer monsterde hij de jongens, schudde bedenkelijk zijn hoofd, maar nam hun toch de maat. Toen de kleermaker, krom van het altijd gebogen zitten naaien, in de heldere lichtcirkel met een groot stuk krijt lijnen op de

stof begon te tekenen, kon Lisa haar ogen niet van hem afhouden. Zij voelde zich als betoverd. Leek hij niet precies op Repelsteeltje? Toen de kleermaker met tekenen klaar was, toonde hij zijn werk aan haar vader en zei: ‘Volgend jaar lukt het echt niet meer, meneer. Kijkt u maar. Ik heb geen centimetertje over. Zij worden te groot, de jongens!’ Maar ook als zij niet te groot waren geworden, hadden zij niet langer de door de kleermaker gemaakte jassen van gekeerde uniformstof hoeven dragen. Haar vader had een andere baan gekregen. Hij werkte nu op het stadhuis op de afdeling onderwijs. Daar werden geen uniformen gedragen. Voor de kinderen was het een leuke bijkomstigheid, dat de wethouder regelmatig presentemplaren voor het leesonderwijs kreeg aangeboden. Na enige tijd mocht haar vader de boeken mee naar huis nemen: ‘U hebt toch kinderen in die leeftijd?’ Nou, die waren er dolblij mee. Zij waren allemaal net als hun vader en moeder gek op boeken. Niet alleen voor de kleermaker werden de jongens te groot, ook voor de teil in de keuken. In die tijd hadden er maar weinig huizen een badkamer. De kinderen werden in de keuken in het bad gedaan, de grote mensen gingen naar een badhuis. Voortaan gingen de jongens met hun vader mee, de meisjes bleven voorlopig nog thuis in de teil badderen. Lisa wist nog, dat, als haar moeder haar boven op de keukentafel afdroogde, zij dan elke keer uitriep: ‘Wat ben je toch een magere geep!’

Vanaf het bankje in het plantsoen liet zij haar ogen langs de kade dwalen. Ook de huishoudelijke artikelenwinkel op de hoek, “De Stoffer” genaamd, bestond niet meer. Het was een winkeltje, waar van alles te koop was. Van onder tot boven stond het propvol spullen. Meneer “De Stoffer” wist precies waar alles stond. Hij hoefde nooit te zoeken, als hem naar een of ander artikel gevraagd werd. Voor de kinderen was het de mooiste winkel van de buurt, omdat je er snoep kon krijgen voor een cent. Lisa zag zichzelf weer voor de toonbank staan, helemaal in de ban van het kleurige snoepgoed. Van haar ene been op het andere wiebelend, was zij niet in staat te kiezen. Er was teveel keus, het was te moeilijk. Tot plotseling de stem van “De Stoffer” bars klonk: ‘Nou, komt er nog wat van?’ Van schrik koos zij dan het verkeerde. Wat ze ook prachtig had gevonden in dat winkeltje, was een groot rood apparaat, dat naast de toonbank stond opgesteld, waar petroleum uitkwam. Soms gebeurde het, net tijdens het koken, dat haar moeder geërgerd uitriep: ‘Hè, verdorie, de olie is op.’ Als Lisa in de keuken was, bood zij altijd aan gauw naar “De Stoffer” te lopen. Zij was gefascineerd door

de oliepomp, vond het prachtig om te zien, hoe “De Stoffer” door een hendel te bewegen de olie oppompte. Zij keek naar het opstijgen van de olie in het glazen reservoir tot exact het streepje voor een liter. Dan stopte het en liet “De Stoffer” het reservoir leegstromen in haar oliekan. Hij deed zorgvuldig de kurk op de kan, en Lisa liep er zo snel mogelijk mee naar huis, zodat haar moeder het eten verder kon afmaken. Later herkende ze datzelfde apparaat in films, toen de eerste Amerikaanse auto’s benzine kwamen tanken in zo’n ouderwets tankstation. Dan moest ze altijd denken aan het mooie, rode apparaat in dat winkeltje op de hoek, dat eigenlijk een klein model van de benzinepomp was geweest.

Haar vader werkte ondertussen in de tuin, verzorgde de kippen - de jongens moesten de konijnen doen - en veegde afgefallen blad bij elkaar. Er was altijd wel wat te doen. Door de week aten zij in de keuken. Na het eten deden Lisa en haar zusje Truus een wedstrijdje wie het eerst op vaders schoot kon klimmen - de jongens noemden het minachtend meidenspel. ‘Komen jullie mij dan maar helpen met de afwas,’ stelde Bep voor en dan werd het voor allemaal een waar gevecht om vader. Als de rust was weergekeerd, stak Gerard een pijp op, verdiepte zich in de krant en moesten zij alsnog helpen bij de afwas. Zoveel herinneringen kwamen naar boven, toen Lisa daar op dat bankje zat te mijmeren. Veel uit haar jeugd was verdwenen. Weg waren de winkels, waar zij als klein meisje met haar moeder boodschappen had gedaan, zelfs de groenteman en de drogist in de Van Hilligaertstraat. Ach, de drogist. Daar woonde haar eerste aanbieder, Jopie van Tilborg. Hij zat bij haar op de kleuterschool, zij speelden samen en hij vond haar kennerlijk zo lief, dat hij haar op zaterdagmiddag een zakje kandijkklontjes uit de zaak van zijn vader kwam brengen tot groot vermaak van haar broers. Zij lachten haar uit, maar wilden wel graag een kandijkklontje meesnoepen. Na de kleuterschool werden ze gescheiden en keken ze niet meer naar elkaar om.

Met haar vader ging zij op zondagmiddag vaak naar de prachtige delicatessenwinkel op de schuine weg, waar hij grapefruits en noten kocht. ‘Waarom is die winkel op zondag open?’ had zij hem een keer gevraagd. ‘Alle winkels zijn toch dicht op zondag?’ Hij legde haar uit, dat het te maken had met de godsdienst van die mensen.

‘Het zijn joodse mensen en die vieren hun rustdag op zaterdag, sabbat heet dat bij hen. Op sabbat mogen de joden niet werken, dus waren hun winkels gesloten. Dan gingen de joden naar de synagoge, zoals hun kerk werd genoemd. In plaats daarvan,’ zei hij, ‘hadden zij toestemming om op zondag open te zijn.’